

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-389-0-11>

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Ярова Ліліана Вікторівна

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри соціології

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Повноцінно Україна може розпочати процес реформування системи соціальних послуг та перетворення її на систему соціальної підтримки, орієнтовану на людину тільки після перемоги над російською агресією.

Довоєнний період характеризувався низкою проблем у системі соціальної допомоги, головною з яких була недостатня адресність соціальних програм для вразливих верств населення. Показники охоплення, адресності, ефективності та зниження рівня бідності подекуди свідчили про те, що більшість програм були вкрай неефективними, незважаючи на те, що розмір фондів соціальної допомоги постійно збільшувався. У такій ситуації вразливі верстви населення практично не відчували позитивного впливу від більшості програм соціального захисту. Поєднання оцінок масштабу багатомірної вразливості з оцінками адресності існуючих програм соціального захисту дає змогу розробити програми соціального захисту, спрямовані на більш вразливі групи населення.

Сьогодні очевидно, що війна вже внесла свої корективи в систему соціальної допомоги. Війна призвела до двох основних змін у системі соціальної підтримки: значного скорочення фінансової спроможності держави та значного збільшення осередків глибокої вразливості, які критично потребують допомоги внаслідок бойових дій, а також збільшення людей з інвалідністю (військових та цивільних).

У своїй програмі післявоєнної відбудови Міністерство соціальної політики оголосило про намір реформувати систему соціальної допомоги. Це означає запровадження єдиної адресної системи, яка замінить низку існуючих схем. Однак, хоча такий підхід є прогресивним, просте запровадження нової програми не вирішить ключових проблем системи

соціальної допомоги. Потрібні комплексні заходи. Окрім зміни правових норм, необхідно розробити конкретні механізми. Для цього потрібні реформи, що включають модельні розрахунки, з науковим обґрунтуванням прогнозу результатів за різними сценаріями та вибором найкращого варіанту.

Сталість людського капіталу значною мірою залежить від здатності держави виконувати свої соціальні зобов'язання. Ефективність стратегічного підходу до реалізації цього завдання залежить від того, наскільки змістовно і соціально ефективно вона зможе відповісти на потреби українського суспільства в цій сфері. Ці запити включають забезпечення соціальної справедливості, рівного доступу до базових соціальних благ (безпека, охорона здоров'я, житло, освіта, належний соціальний захист), усунення значних розривів у соціально-економічному розвитку різних соціальних груп, підвищення соціальної довіри та соціальної згуртованості в суспільстві. Реалізація цих вимог передбачає формування нової якості людського життя, що потребує вдосконалення інституційних засад соціального розвитку, збільшення інвестицій у людський капітал та розвиток соціальної інфраструктури. Таким чином, відновлення людського капіталу є комплексним завданням, яке потребує міжвідомчого та багаторівневого підходу, а також колективних зусиль влади, громадськості та бізнесу. Участь громадянського суспільства в державно-приватному партнерстві, спонсорстві, філантропії, волонтерстві та соціальній політиці необхідно підтримувати та заохочувати.

Нова соціальна політика покликана, «насамперед, змінити парадигму взаємовідносин влади й суспільства, забезпечити перехід до більш прагматичних та ефективних відносин між ними, виконуючи соціально компенсуючу роль для ослаблення соціальних протиріч та «амортизування» конфліктів і формуючи в Україні доброзичливу, партнерську, людино орієнтовану модель взаємодії органів влади та місцевого самоврядування, мешканців регіону, громадських організацій, бізнесу у сферах зайнятості, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, культури, фізичної культури та спорту» [1, с. 129].

Об'єктами «нової соціальної політики мають стати загальнодержавні сфери (охорона здоров'я, освіта, культура, фізична культура та спорт), окремі категорії населення (молодь, люди працездатного віку, люди поважного віку) та окремі соціальні групи (малозабезпечені, особи з інвалідністю, ветерани війни, внутрішньо переміщені особи тощо). При розробці стандартів нової соціальної політики необхідно брати до уваги цілісну систему соціально-економічних і політичних відносин держави.

До повномасштабної війни «Україна витратила значно вищу частку ВВП на соціальний захист (6,1%), ніж інші країни регіону. Попри те, що ця частка була збільшена до 8,2% у 2022 р., за нашими прогнозами на 2023–2024 рр. Вона повернеться на довоєнний рівень (6–7%). Внаслідок зростання кількості осіб, які потребують державної підтримки (сьогодні близько 72% населення прямо або опосередковано отримують принаймні один вид соціальних виплат), це складе значну проблему для забезпечення виконання державою соціальних зобов'язань» [4].

У новій соціальній політиці соціальний захист більше не повинен трактуватися як засіб розподілу багатства або допомоги бідним, а акцент має бути зміщений від надання споживчих товарів громадянам України до самопомоги. Нова соціальна політика «має бути спрямована не тільки на вразливі соціальні групи непрацюючого населення, але й на зайнятих у суспільному виробництві сприяння механізмам висхідної соціальної мобільності та формування соціального ліфта для всіх груп населення» [2].

Саме для цього «держава мусить всіляко мотивувати людей працездатного віку до більшої економічної активності, а молодому поколінню надавати допомогу в отриманні навиків адаптації до самостійного дорослого життя, конкурентоспроможності, віри у власні сили та здібності. Сьогодні залишається висока частка безробітних серед молоді – понад 22% за станом на серпень 2023 року» [3].

Водночас бракує фахівців, які мають надавати безпосередні соціальні послуги. Соціальна та економічна інклюзія «срібного віку» залишається важливим викликом. Зокрема, Україна є однією з 30 країн з найвищою часткою людей похилого віку у віці 60 років і старше. Згідно з демографічними прогнозами, до 2030 року частка людей віком 60 років і старше становитиме понад 26% від загальної чисельності населення, у віці 65 років і старше – 20% від загальної чисельності населення.

Потрібна також гармонізація національного законодавства відповідно до вимог ЄС, реформування сектору соціальних послуг для створення персоналізованої та справжньої системи соціальної підтримки та послуг для людей з інвалідністю, ветеранів; відмовитися від «медичного» розуміння інвалідності (як того вимагає ратифікована Україною Конвенція про права осіб з інвалідністю) і перейти до моделі, заснованої на правах людини, де людина, її повноцінне життя та гідність є центральним елементом; залучення кінцевих отримувачів пільг та послуг до формування державної політики, тобто обов'язкове врахування думки тих, на кого ця політика поширюється. Побудова системи реабілітації та реінтеграції замість укоріненого уявлення про

те, що ветерани та особи з інвалідністю мають лікуватися в інтернатах, санаторіях та лікарнях і бути «схованими» від суспільства. Забезпечити включення зобов'язання щодо відновлення доступної та інклюзивної інфраструктури до плану відбудови України, а також розглянути інші питання, пов'язані із забезпеченням того, щоб усі люди, незалежно від їхньої інвалідності, могли користуватися вільними та рівними правами в українському суспільстві.

Ці реформи – це насамперед захист цінностей абсолютно кожної людини. Соціальна політика – це не жалість, це інклюзивний підхід, орієнтований на людину та її права.

Підвищення рівня зайнятості також вимагає комплексного підходу, який дозволить якомога більшій кількості людей вийти на ринок праці. Дискримінація за віком, статтю та всі інші форми дискримінації повинні залишитися в минулому. Не слід забувати, що різні вразливі групи суспільства потребують різних політичних заходів.

Майбутнє пенсійної системи також залишається невизначеним. Відтік багатьох людей з України погіршив і без того несприятливі демографічні перспективи. Незважаючи на своїх прихильників, запровадження обов'язкової накопичувальної системи піддавалося жорсткій критиці з боку багатьох експертів через відсутність ринку цінних паперів та інвестиційних можливостей для пенсійних фондів. Це замкнене коло не вдавалося розірвати протягом 20 років, а зараз ситуація ще більше ускладнилася.

Сучасна Україна потребує соціальної політики, яка пов'яже індивідуальні та колективні цінності і цілі з колективним і спільним благом народу. Така політика забезпечить поєднання ліберальних принципів приватної ініціативи та підприємництва з комунітарними цінностями соціальної солідарності та взаємної соціальної відповідальності громадян, підприємств, суспільних інституцій та держави. Лише така політика може бути справді публічною, відображати національні інтереси, акумульовані владою в умовах максимальної прозорості, за широкої підтримки громадянського суспільства.

Отже, головною метою нової соціальної політики країни є відновлення та примноження людського капіталу шляхом створення сприятливого середовища в країні. Стратегічними напрямками нової соціальної політики є відновлення довіри населення до політики держави, спрямованої на покращення життя людей; трансформація соціальної сфери в нову модель, що базується на розумінні людського капіталу як фактору соціально-економічного розвитку; сприяння ефективній зайнятості та створенню нових робочих місць; винагорода, оподаткування та соціальне страхування; комплексна трансформація підходів до комплексна трансформація підходів; забезпечення реальної ефективності

соціальних видатків; мобілізація зусиль суспільства, бізнесу та влади на підвищення якості життя.

Загалом, нові концепції соціальної політики не повинні обмежуватися заохоченням безкоштовної допомоги або пасивного очікування допомоги. Нові концепції соціальної політики повинні відроджувати та заохочувати почуття відповідальності за власну долю, створювати та відновлювати мотивацію до такої роботи.

Література:

1. Коваль О. П., Власенко Р. В. Нова соціальна політика як шлях до відновлення людського капіталу. *Український соціум*, 2023. № 3(86). С. 129.
2. Ярова Л. В. Інформаційна відкритість як загальна вимога функціонування демократичних політичних систем. *Людина, суспільство, політика: актуальні виклики сучасності*. Національний університет «Одеська юридична академія», 2014. С. 118–123.
3. Яценко Л.Д. Молодіжний сегмент ринку праці України в період повномасштабної війни, 2023. URL: <http://surl.li/pbtgp>.
4. The Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. August 2022 / A. Himmelfarb (Ed.). *The World Bank*, 2022. 242 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-389-0-12>

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Яценко Микола Анатолійович

кандидат соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціології

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Проблема застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у процесі підготовки кваліфікованих випускників закладу вищої освіти (ЗВО) набуває дедалі більшої актуальності. Її розв'язання позитивно вплине на організацію оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб здобувачів вищої освіти.

Впровадження в освітній процес інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток мережевої інфраструктури, застосування